polítiques
84

Reptes de l'educació a Catalunya. Anuari 2015

L'escola inclusiva a Catalunya: una il·lusió seductora

Josep Maria Jarque
(autor)
Josep M. Vilalta
(director)

6 L'escola inclusiva a Catalunya: una il·lusió seductora

Josep Maria Jarque

[a Josep M. Vilalta, dir., *Reptes de l'educació a Catalunya. Anuari 2015*, pàgines 299-324]

A Pere Pujolàs *in memoriam*

Introducció

Han passat sis anys de la proclamació, el 19 de juliol de 2009, de la Llei d'educació de Catalunya (LEC). Aquesta llei representava, per a molts, l'oportunitat de poder obrir les portes a una escola inclusiva. Una *il·lusió seductora* alimentada per l'article 81, apartats 1 i 2, de la llei: **«L'atenció educativa de tots els alumnes es regeix pel principi d'escola inclusiva»**. «Els projectes educatius dels centres han de considerar els elements curriculars, metodològics i organitzatius per a la participació de **tots els alumnes** en els entorns escolars ordinaris, independentment de llurs condicions i capacitats». Però, de fet, tant les contradiccions conceptuals com les vacil·lacions lingüístiques que apareixen en el redactat han convertit la *il·lusió seductora* en un simple miratge.

El galimaties conceptual del legislador arriba a la seva màxima expressió quan utilitza tres combinacions de dues paraules diferents per, presumiblement, dir el mateix. Així, en contradicció amb el que s'estableix en l'apartat 1 de l'article 81, abans citat, en altres articles de la llei i, en especial, en l'article 2.1, es considera que «la inclusió escolar» és un dels principis rectors del sistema educatiu català. I en l'article

46, sobre la regulació i supervisió del procés d'accés a llocs escolars, s'hi afegeix: «Aquest procés es regeix pels principis d'equitat, *inclusió educativa* i cohesió social».

Vet aquí uns artefactes semàntics que verbalitzats sense respirar poden semblar equivalents, però que disseccionats gramaticalment revelen realitats contraposades. A *escola inclusiva*, l'*escola* és el nucli del sintagma; en canvi, quan es parla d'*inclusió educativa* o *escolar*, l'*escola* passa a ser un complement. I aquest gir semàntic no és gratuït.

Aquesta, aparentment, inofensiva transmutació comporta un canvi conceptual radical. En el primer cas és l'escola la que s'adapta a l'alumne. En el segon, és l'alumne qui s'ha d'adaptar a l'escola; l'alumne, simplement, s'ha d'*incloure*. En altres paraules, la *inclusió escolar* esdevé sinònim del que en els anys setanta i vuitanta del segle xx s'anomenava *integració*, que era una acció merament física: l'alumne amb necessitats educatives especials estava a l'escola, però en realitat no hi era.

L'escola inclusiva, doncs, té molt poc o gens a veure amb la *inclusió educativa*, ja que exigeix que «els projectes educatius dels centres han de considerar els elements curriculars, metodològics i organitzatius per a la participació de tots els alumnes en els entorns escolars ordinaris, independentment de llurs condicions i capacitats» (art. 46.2 de la LEC). Quedem-nos amb la paraula clau: *participació*.

Són l'escola i l'institut, els mestres i els professors, els qui han d'adaptar-se a la singularitat que cada alumne presenta, pel que fa tant a la seva manera de ser i estar al món, com a les seves capacitats i l'entorn familiar i social en el qual viu.

Així, doncs, en unes escoles i instituts veritablement inclusius, l'alumne amb necessitats educatives especials és un alumne més entre els altres, que esdevé la clau de volta de l'escola inclusiva. Ja ho diuen

les Sagrades Escriptures: «La pedra que rebutjaren els constructors ara corona l'edifici».

Retornar al model d'integració física, d'*inclusió escolar*, representa una severa involució. I quan uns i altres, per part tant de la mateixa Administració educativa com de les entitats en defensa, o no, d'un sistema escolar inclusiu, com des de l'acadèmia o des dels mitjans de comunicació, etcètera, es parla d'*inclusió escolar,* sense parar esment en el contingut semàntic d'aquesta expressió, no es fa res més que fomentar, conscientment o inconscientment, el retorn a l'estadi ja superat de la integració escolar.

Indicadors sobre l'escola inclusiva

Al llarg dels darrers anys, l'Administració educativa catalana no sembla que amb les seves actuacions hagi entès gaire bé què vol dir *escola inclusiva*; o potser sí, que ho ha entès, però, com que no li acaba d'agradar massa el que la llei estableix, fa tot el possible per aprofitar-ne totes les escletxes amb la finalitat de mantenir l'*statu quo*.

En l'article 81.4 de la LEC, hi trobem el principal punt de contradicció amb el principi d'escola inclusiva que la mateixa llei proclama: «Aquests alumnes, un cop avaluades llurs necessitats educatives i els suports disponibles, si es considera que no poden ésser atesos en centres ordinaris, s'han d'escolaritzar en centres d'educació especial».

I quins són aquests llocs on «s'han d'escolaritzar» els alumnes que «no poden ser atesos en centres ordinaris»? Doncs els centres que, d'acord amb el que s'estableix en el mateix article: «poden desenvolupar els serveis i programes de suport a l'escolarització d'alumnes amb discapacitats als centres ordinaris que el Departament determini». És una mostra més de les contradiccions en les quals cau el legislador. Llàstima, perquè per ser coherent amb el principi d'escola inclusiva, en el

text només calia canviar *poden desenvolupar* per *han de desenvolupar*. I d'aquesta manera poder reconvertir els centres d'educació especial en centres de recursos educatius. Aquesta possible reconversió hauria suposat l'acompliment del que disposa l'encara vigent Decret 117/84 d'ordenació de l'educació especial per la seva integració en el sistema escolar ordinari. En l'article segon d'aquest decret es defineix l'educació especial com «el conjunt de recursos personals, tècnics i materials posats al servei del sistema escolar ordinari perquè aquest respongui al dret a l'educació dels alumnes amb necessitats educatives especials», i amb més raó si tenim en compte que, d'aquest conjunt de recursos, els centres d'educació especial, reconvertits en centres de recursos, en són una part important.

De miratge en miratge

La Resolució ENS/1285, publicada en el DOGC del 19 de juny de 2015, confirma la política contradictòria amb l'esperit i la lletra de la llei. Amb aquesta resolució es consoliden els centres d'educació especial, com a tals, sis anys més, d'acord amb el que estableix la LOMCE —sense que en la resolució se'n faci esment—, i, a més, se'n generalitza l'aplicació a tots els nivells educatius en contra del que també estableix aquesta llei, segons la qual els concerts tindran una duració mínima de sis anys en el cas de l'educació primària i de quatre anys en la resta de nivells.

Aquesta resolució concorda amb les polítiques seguides, a partir dels anys noranta, pel Departament d'Ensenyament, referents als centres d'educació especial concertats. Mantenen, tant aquests com els públics, unes ràtios alumnes/personal que no tenen en compte les adequacions curriculars que segueixen els seus alumnes, fins a donar com a resultat que la mitjana d'aquestes ràtios ha passat del 6/1 el curs 1994-95 a un 2/1 el curs 2013-14 amb 6.929 alumnes matriculats en centres d'educació especial i 3.154 professionals, entre els quals 1.604 són docents i

1.550 més que són personal tècnic de suport. Quelcom difícilment justificable, ja que representa mantenir 1.352 professionals *sobrers* als centres d'educació especial que es podrien dedicar als centres ordinaris i avançar, així, amb més decisió cap a una escola inclusiva.

El model d'escola inclusiva, d'escolarització inclusiva, exigeix que, en el desenvolupament de la LEC en els decrets i les ordres per a la seva aplicació, es tingui molta cura de no tornar a caure en la vacil·lació lingüística i es prioritzi o bé que es tinguin en compte els aspectes següents:

1. La bona utilització dels mitjans d'ordre personal, tècnic i material dels quals disposa el sistema educatiu actualment, des dels centres de recursos per a alumnes amb discapacitats auditives i visuals (CREDA), els equips d'assessorament i orientació psicopedagògica (EAP) i les unitats de suport a l'educació especial (USEE), fins als vetlladors, passant pels professors d'educació especial, logopedes, fisioterapeutes, mestres itinerants, treballadors socials, etc. I, molt especialment, el personal dels centres d'educació especial, una vegada reconvertits aquests en centres de recursos.
2. Pel que fa a les mal anomenades unitats de suport a l'educació especial (USEE), cal recordar en primer lloc que l'educació especial no existeix com a subsistema del sistema educatiu català i, per tant, aquestes unitats han de donar suport a l'escola ordinària, als mestres i professors, perquè aquests responguin a les necessitats educatives dels alumnes. D'aquí que digui que el nom indueix a error i que s'haurien d'anomenar unitats de suport a l'educació ordinària (USEO). Aquest era l'esperit amb què van ser creades. Fins ara, el Departament d'Ensenyament no ha publicat cap avaluació del seu funcionament, com tampoc se'n coneixen el nombre i els criteris de la creació i distribució de cada unitat. Algunes informacions provinents dels professionals que hi treballen i dels pares dels alumnes ens permeten afirmar que, en realitat, una part majoritària són utilitzades com les

antigues aules d'educació especial, la qual cosa representa un greu retrocés, un nou miratge d'escola inclusiva.

3. La formació i el reciclatge dels mestres i professors dels centres educatius ordinaris a fi de retornar-los la seva responsabilitat com a professionals de l'educació en la tasca de respondre a l'escolarització de tots els seus alumnes, amb o sense discapacitat, amb la col·laboració i el suport dels recursos materials, tècnics i personals necessaris. Cal remarcar que els mestres i professors ordinaris són les parets mestres sobre les quals se sosté el sostre de l'escola inclusiva. Els altres recursos, continuant amb la metàfora, en són només els contraforts, que esdevenen del tot inútils si no tenen on recolzar-se.
4. Cal que la normativa reflecteixi, en tots els seus apartats, que, d'acord amb el principi d'escola inclusiva que proclama la LEC, les mesures adoptades condueixin inexorablement a un sistema educatiu que no tan sols integra físicament els alumnes amb discapacitats, no tan sols els *inclou*, sinó que els escolaritza, els educa, d'acord amb les seves necessitats igual que ho ha de fer amb tots els altres alumnes i juntament amb ells. Sense deixar per això de ser també exigent amb tots ells, tenint en compte les capacitats de cada alumne i la seva singularitat, dins d'un esperit cooperatiu i no competitiu.
5. És fonamental garantir la participació activa dels pares o tutors dels alumnes, tant en l'avaluació de les necessitats educatives dels seus fills com en l'elaboració, revisió i avaluació continuada dels plans individualitzats establerts en cada cas pels EAP i els mestres tutors dels seus fills i també en el seguiment de la seva aplicació.
6. Cal retornar als EAP l'esperit pel qual van ser creats, com a agents de renovació psicopedagògica i suport multidisciplinari a la comunitat educativa. No com a agents burocratitzats encarregats de vetllar per la detecció d'alumnes amb necessitats educatives especials, específiques o altres, i la seva categorització i derivació. No pas com a simples guardaagulles encarregats de

donar via lliure a les destinacions excloents i de barrar el pas als pares que reclamen que també ells tenen dret a escollir l'escola que volen per als seus fills. Ara bé, no seria just generalitzar, perquè hi ha bons professionals d'EAP que miren de resistir la tendència del sistema a convertir-los en rutinaris guardaagulles.

La metodologia aplicada en la confecció de les dades sobre escolarització ens confirma que l'escola inclusiva continua sent un miratge, també estadístic.

Així, en les estadístiques publicades pel Departament d'Ensenyament a finals d'aquest curs 2014-15,[1] i trobem un indicador més de com les vacil·lacions lingüístiques de la llei hi queden també reflectides. Segons l'apartat 3 de l'article 81 de la Llei d'educació de Catalunya, s'entén per alumnes amb necessitats educatives específiques:

a) Els alumnes amb necessitats educatives especials que són els afectats per discapacitats físiques, psíquiques o sensorials, els que manifesten trastorns greus de personalitat o de conducta o que pateixen malalties degeneratives greus.
b) Els alumnes amb necessitats educatives específiques derivades de la incorporació tardana al sistema educatiu o derivades de situacions socioeconòmiques especialment desfavorides.

Les categoritzacions utilitzades, d'ordre mèdic o social, no donen cap mena de llum per respondre, des del sistema escolar, a les necessitats educatives d'aquests alumnes. I sí que etiqueten l'alumne, ja des del primer cicle d'educació infantil, com un infant problemàtic. Els infants i adolescents deixen de ser alumnes per tornar a ser considerats com a pacients, cosa que facilita i promou en alguns mestres i encara més en els professors de secundària una actitud de desentesa: «aquest noi té la síndrome de tal...; jo d'això no hi entenc...; és cosa dels especialistes».

1. http://ensenyament.gencat.cat/ca/departament/estadistiques/dades-curs-actual

Ens podem preguntar, també, pel rigor d'aquestes dades quan s'accepta que hi ha un 38% del total d'alumnes amb necessitats educatives especials, els etiquetats com a «altres», sense que ningú aclareixi qui són aquests 7.046 alumnes. Tenen, potser, quelcom a veure amb els infants i adolescents que en nombre semblant són atesos per la Direcció General d'Atenció a la Infància i Adolescència? O són simplement un comodí del *cuinat* estadístic per tal que el percentatge d'alumnes amb necessitats educatives especials *inclosos* en els centres ordinaris, el 73% el curs 2013-14, s'acosti més al percentatge del 75%, establert fa uns quants anys com a fita política a assolir, i no pas al 62% que resultaria si es consideressin aquests «altres» com els que no es poden incloure en cap dels dos altres grups: alumnes amb necessitats educatives especials, alumnes amb necessitats educatives específiques?

Alumnes amb necessitats educatives específiques												
Curs	Amb necessitats educatives especials							Altres	Amb necessitats educatives específiques			
2013-14	Total sumant altres	Discapacitat intel·lectual	Discapacitat visual	Discapacitat auditiva	Discapacitat motòrica	Trastorn generalitzat desenvolupament	Altres alteracions greus de la personalitat	?	Total	Situació social desfavorida	Incorporació tardana	Altres capacitats intel·lectuals
Primer cicle	603	75	32	38	54	155	25	224	286	278	–	8
Segon cicle	2.231	391	64	131	218	119	485	823	6.658	6.619	_	39
Primària	8.952	2.116	217	404	506	297	1.963	3.449	24.806	17.874	6.782	150
Secundària	6.576	2.382	103	220	204	210	977	3.480	10.842	7.997	2.774	71
Batxillerat	124	15	9	13	9	3	5	70	124	88	21	15
Total	18.486	4.979	425	806	991	784	3.455	7.046	42.716	32.856	9.577	283
	100%	27%	2%	4%	6%	4%	19%	38%	100%	77%	22%	0,66%
C. Ed. Especial	6.929	3.633	28	100	428	1.596	532	612	–	–	–	–
	100%	52%	0%	1%	6%	23%	8%	9%	–	–	–	–
Total	25.415	8.612	453	906	1.419	2.380	3.987	7.658	42.716	32.856	9.577	283
	100%	34%	2%	4%	6%	9%	16%	30%				

Taula 1.

Curs 2013-2014. Educació infantil de primer cicle

Alumnes per cursos/edats					
	P-0	P-1	P-2	TOTAL	%
TOTAL	7.643	29.327	45.121	82.091	100%
Públic	4.484	18.728	28.447	51.659	63%
Privat	3.159	10.599	16.674	30.432	37%

Alumnes amb necessitats educatives especials							43%	
Percentatge sobre total alumnat 1r cicle educació infantil							0,46%	
Discapacitat	*Intel·lectual*	*Visual*	*Auditiva*	*motòrica*	*Transtorn generalitzat del desenvolupament*	*Altres alteracions greus de la personalitat*	*TOTAL*	
%	20%	8%	10%	14%	41%	7%		
TOTAL	75	32	38	54	155	25	379	100%
Públic	60	28	36	46	130	22	322	85%
Privat	15	4	2	8	25	3	57	15%

Alumnes amb n. educatives específiques (sic)					Altres ?		TOTAL	
Percentatge s/total alumnat 1er. Cicle Ed. In.				0,35%	0,27%		1,08%	
	Situació social desfavorida	*Altes capacitats intel·lectuals*	*TOTAL*		*TOTAL*		*Especials + específiques + altres*	
%	124%	4%	128%		100%			
TOTAL	278	8	286	100%	224	100%	889	100%
Públic	265	6	271	95%	195	87%	788	89%
Privat	13	2	15	5%	29	13%	101	11%
			32%		25%		100%	

Alumnes d'origen estranger (sic)				% s/el total alumnat
		Total estrangers	%	
TOTAL	82.091	3.246	100%	4%
Públic	51.659	2.463	76%	3%
Privat	30.432	783	24%	1%

Font: Estadístiques Departament d'Ensenyament. Elaboració pròpia.

També sorprèn que cap dels 6.929 alumnes dels centres d'educació especial no sigui considerat d'incorporació tardana, quan el 66% d'aquests alumnes s'incorporen a aquests centres a partir dels 13 anys. Si bé s'entén que cap d'aquests alumnes consti en l'apartat d'altes capacitats, no es comprèn que cap d'ells no pugui provenir d'una situació social desfavorida.

Una altra dada cridanera, que no figura en el quadre que segueix, però sí en els següents, és que el 20% dels alumnes dels centres d'educació especial siguin d'origen estranger. Un de cada cinc! Com s'ha fet l'avaluació d'aquests alumnes?

Costa d'entendre que el 35% del total de l'alumnat d'aquests centres, és a dir, 2.400, estiguin classificats com a infants o adolescents amb discapacitats intel·lectuals lleugeres o moderades, quan la normativa estableix que «l'escolarització es durà a terme en centres d'educació especial *només* quan la gravetat de la minusvalidesa ho faci imprescindible».

Aquestes dades globals i les que vénen a continuació per a cada nivell educatiu evidencien la contradicció que suposa perpetuar un marc estadístic basat en les discapacitats d'ordre psíquic, físic o sensorial dels anomenats alumnes amb necessitats educatives especials o amb la situació social desfavorida, altes capacitats i incorporació tardana dels anomenats alumnes amb necessitats educatives específiques. I no pas, com hauria de ser, les basades en un marc que tingués com a referent la resposta que el sistema educatiu català dóna a aquests alumnes.

Preguntes i dades sense resposta

De quina manera l'escola respon a aquests 155 alumnes, tan precoçment etiquetats com a infants amb trastorns generalitzats del desenvolupament, un 41%?

Cap d'aquests 155 alumnes prové d'una situació social desfavorida?

Taula 2.

Curs 2013-2014. Educació infantil de segon cicle

Alumnes per cursos/edats					
	P-3	P-4	P-5	TOTAL	%
TOTAL	77.983	79.731	83.881	241.595	100%
Públic	53.350	54.496	58.110	165.956	69%
Concertat	23.711	24.196	24.624	72.531	30%
Privat	922	1.039	1.147	3.108	1%

Alumnes amb necessitats educatives especials								16%
Percentatge sobre total alumnat segon cicle educació infantil							0,58%	
Discapacitat	*Intel·lectual*	*Visual*	*Auditiva*	*motòrica*	*Transtorn generalitzat del desenvolupament*	*Altres alteracions greus de la personalitat*	*TOTAL*	
%	28%	5%	9%	15%	8%	34%		
TOTAL	391	64	131	218	119	485	1.408	100%
Públic	321	46	116	172	—	453	1.108	79%
Concertat	70	18	15	46	119	32	300	21%
Privat	3	—	1	2	1	—	7	1%

Alumnes amb n. educatives específiques (sic)					Altres ?		TOTAL	
Percentatge s/total alumnat Segon Cicle				2,76%	0,34%		4%	
	Situació social desfavorida	*Altes capacitats intel·lectuals*	*TOTAL*		*TOTAL*		*Especials + específiques + altres*	
%	99%	0,59%	809%		100%			
TOTAL	6.619	39	6.658	100%	823	100%	8.889	100%
Públic	4.750	—	4.750	71%	618	75,1%	6.476	72,9%
Concertat	1.869	39	1.908	29%	205	24,9%	2.413	27,1%
Privat	1	4	5	0,08%	8	1%	20	0,2%
			75%		9%		100%	

Alumnes d'origen estranger (sic)				% s/el total alumnat
	Total alumnes Segon Cicle	Total estrangers	%	
TOTAL	241.595	38.291	100%	15,8%
Públic	165.956	33.674	88%	13,9%
Concertat	72.531	4.399	11%	1,8%
Privat	3.108	218	1%	0,09%

Font: Estadístiques Departament d'Ensenyament. Elaboració pròpia.

Taula 3.

Curs 2013-2014. Educació Primària

Alumnes per cursos								
	Primer	Segon	Tercer	Quart	Cinquè	Sisè	TOTAL	%
TOTAL	81.208	80.967	79.005	77.959	75.106	72.568	466.813	100%
Públic	55.409	54.911	53.087	52.031	49.475	47.166	312.079	67%
Concertat	24.772	24.988	24.855	24.812	24.584	24.411	148.422	32%
Privat	1.027	1.068	1.063	1.116	1.047	991	6.312	1%

Alumnes amb necessitats educatives especials								5,8
Percentatge sobre total alumnat - Primària							1,18%	
Discapacitat	*Intel·lectual*	*Visual*	*Auditiva*	*motòrica*	*Trastorn generalitzat del desenvolupament*	*Altres alteracions greus de la personalitat*	*TOTAL*	
%	38%	4%	7%	9%	5%	36%		
TOTAL	2,116	217	404	506	297	1.963	5.503	100%
Públic	1.766	166	335	409	—	1.805	4.481	81%
Concertat	346	50	68	94	297	158	1.013	18%
Privat	4	1	1	3	—	—	9	0%

Alumnes amb n. educatives específiques (sic)						Altres ?		TOTAL	
Percentatge s/total alumnat Primària					5,31%	0,74%		7%	
	Situació social desfavorida	*Incorporació tardana*	*Altres capacitats intel·lectuals*	*TOTAL*	*% Públic, concertat, privat*	*TOTAL*		*Especials + específiques + altres*	*%*
%	72%	27,34%	0,60%	719%		100%			
TOTAL	17.874	6.782	150	24.806	100%	3.449	100%	33.758	100%
Públic	13.660	6.536	40	20.236	82%	2.545	74%	27.262	81%
Concertat	4.210	246	104	4.560	18%	889	26%	6.462	19%
Privat	4	—	6	10	0,04%	15	0,43%	34	0,10%
				73,5%		10,2%			

Alumnes d'origen estranger (sic)				% s/el total alumnat
	Total alumnes Primària	Total estrangers	%	
TOTAL	466.813	55.009	100%	11,8%
Públic	312.079	47.631	87%	10,2%
Concertat	148.422	6.922	13%	1,5%
Privat	6.312	456	1%	0,10%

Font: Estadístiques Departament d'Ensenyament. Elaboració pròpia.

Taula 4.

Curs 2013-2014

Centres d'educació especial públics i privats								
Discapacitats intel·lectuals		*Discapacitats*			*Trastorns*		?	
Lleus i mitjanes	Greus i severes	Visual	Auditiva	Motòrica	Trastorn generalitzat del desenvolupamnet	Altres alteracions greus de la personalitat	Altres	TOTAL
2.400	1.233	28	100	428	1.596	532	612	6.929
35%	18%	0,4%	1,4%	6,2%	23%	7,7%	8,8%	100%

Centres d'educació especial públics								42%
902	515	14	69	254	713	162	269	2.898
31%	18%	0,5%	2,4%	8,8%	25%	5,6%	9,3%	100%

Centres d'educació especial concertats								58%
1.498	718	14	31	174	883	370	343	4.031
37%	18%	0,3%	0,8%	4,3%	22%	9,2%	8,5%	100%

Percentatge sobre el total de l'alumnat	1.285.196	0,53%

Increments en relació al curs 2010/11	560	8,79%

Alumnes d'origen estranger (sic)		
En centres públics	769	57%
En centres concertats	587	43%
TOTAL	1.356	100%

Percentatge sobre el total de l'alumnat C.E.E.	
En centres públics	11,10%
En centres concertats	8,47%
TOTAL	19,57%

Ràtio alumnes personal	2 al./1

Alumnes amb necessitats educatives específiques	**CAP!**

Font: Estadístiques Departament d'Ensenyament. Elaboració pròpia.

Per què l'escola concertada només acull 101 alumnes, l'11% del total, dels 889 alumnes amb necessitats educatives especials, específiques i altres?

I per què l'alumnat estranger té una distribució tan desequilibrada: el 76% en centres públics i el 24% en concertats?

Mentre que, en el primer cicle, el total d'alumnes amb necessitats educatives especials, específiques i altres representa l'1% del total d'alumnes, en aquest segon cicle passa al 4% del total d'alumnes escolaritzats; això no obstant, els percentatges d'alumnes amb necessitats educatives especials sobre el total de l'alumnat es mantenen pràcticament estables: 0,46% en el primer cicle, 0,58% en el segon cicle.

El percentatge d'alumnes amb necessitats educatives especials i específiques sobre el total de l'alumnat arriba al 7%.

Els centres concertats només n'escolaritzen el 19%.

Crida l'atenció l'augment de 560 alumnes, un 9% en relació amb el curs 2010-11.

Mantenir una ràtio alumnes/personal de 2/1 de mitjana no és tècnicament justificable. Representa en realitat una malversació dels recursos humans dels quals disposa el sistema educatiu català (1.352 professionals sobrers).

Segons aquestes estadístiques, cap alumne d'un centre d'educació especial prové d'una situació social desfavorida.

Crida l'atenció que, en canvi, prop del 20% siguin d'origen estranger.

Els centres públics continuen acollint els percentatges més alts d'alumnes amb necessitats educatives especials, el 65%; amb necessitats educatives específiques, el 69%, i també en els anomenats «altres», amb un 65%.

Taula 5.
Curs 2013-2014. Educació secundària obligatòria

Alumnes per cursos								
	Primer	Segon	Tercer	Quart	Cinquè	Sisè	TOTAL	%
TOTAL	74.745	75.357	71.733	65.310	287.145	100%	466.813	100%
Públic	46.956	47.273	45.052	40.329	179.610	63%	312.079	67%
Privat	27.789	28.084	26.681	24.981	107.535	37%	6.312	1%

Alumnes amb necessitats educatives especials								24%
Percentatge sobre total alumnat - Secundària Obligatòria							1,43%	
	Discapacitat Intel·lectual	*Discapacitat Visual*	*Discapacitat Auditiva*	*Discapacitat motòrica*	*Transtorn generalitzat del desenvolupament*	*Altres alteracions greus de la personalitat*	*TOTAL*	
TOTAL	2.382	103	220	204	210	977	4.096	100%
Públic	1.924	68	173	145	13	791	3.114	76%
Privat	458	35	47	59	197	186	982	24%
	62%	2%	6%	5%	0%	25%	100%	

Alumnes amb necessitats educatives específiques (sic)				62%
	Situació social desfavorida	*Incorporació tardana*	*Altres capacitats intel·lectuals*	*TOTAL*	
TOTAL	7.997	2.774	71	10.842	100%
Públic	4.841	2.578	9	7.428	69%
Privat	3.156	196	62	3.414	31%
	74%	26%	1%	100%	

Altres	14%
TOTAL	
2.480	100%
1.607	65%
873	35%

Total alumnes amb n. e. especials, específiques i altres	17.418
Percentatge sobre total alumnat secundària obligatòria	6%

Alumnes d'origen estranger (sic)		
En centres públics	34.187	81%
En centres concertats	7.877	19%
TOTAL	42.064	100%

Percentatge sobre el total de l'alumnat	
En centres públics	11,91%
En centres concertats	2,74%
TOTAL	15%

Font: Estadístiques Departament d'Ensenyament. Elaboració pròpia.Font: Estadístiques Departament d'Ensenyament. Elaboració pròpia.

Taula 6.

Curs 2013-2014. Batxillerat

Alumnes per cursos/edats				
	Primer	Segon	TOTAL	%
TOTAL	47.190	41.348	88.538	100%
Públic	31.937	26.937	58.874	66%
Privat	27.789	14.411	42.200	48%

	Alumnes amb necessitats educatives especials							22%
	Percentatge sobre total alumnat batxillerat						0,28	
	Discapacitat intel·lectual	*Discapacitat visual*	*Discapacitat auditiva*	*Discapacitat motòrica*	*Trastorn generalitzat del desenvolupament*	*Altres alteracions greus de la personalitat*	TOTAL	
TOTAL	28%	17%	24%	17%	6%	9%	100%	
Públic	15	9	13	9	3	5	54	100%
Privat	5	3	5	1	-	1	15	28%
	10	6	8	8	3	4	39	72%
	26%	15%	21%	21%	8%	10%	100%	

	Alumnes amb n. ed. específiques (sic)				50%		Altres	28%
	Situació social desfavorida	*Incorporació tardana*	*Altres capacitats intel·lectuals*	*TOTAL*			*TOTAL*	
TOTAL	71%	17%	12%	100%				
Públic	88	21	15	124	100%	TOTAL	70	100%
Privat	20	14	2	36	29%	Públic	7	10%
	68	7	13	88	71%	Privat	63	90%

Total alumnes amb necessitats educatives especials + específiques + altres	248
Percentatge sobre total alumnat batxillerat	0,28%

Alumnes d'origen estranger (sic)		%
Centres públics	7.168	86%
Centres concertats	610	7%
Centres privats	523	6%
TOTAL	8.301	100%

Font: Estadístiques Departament d'Ensenyament. Elaboració pròpia.

La desproporció entre centres públics i concertats també és evident pel que fa a l'alumnat d'origen estranger: el 81% està escolaritzat en centres públics.

Els alumnes amb necessitats educatives especials, específiques o «altres», 248, representen el 0,28% de l'alumnat que segueix el batxillerat.

Taula 7.
Total alumnat curs 2013/2014

TOTAL			382.615
	N.E. Específiques	13.522	3,53%
	N.E. Especials	11.082	2,90%
	TOTAL	24.604	6,43%

Total alumnes amb n. e. específiques	10.969	45%
Total alumnes n.e. especials	11.082	45%
Total alumnes "altres"	2.552	2,90%
Total alumnes n.e.e. + n.e. específiques + altres	24.604	100%

% "altres" sobre total n.e. especials	23%
% "altres" sobre total n.e. específiques	23%

Total alumnat amb necessitats educatives especials		11.082
	S/Total alumnat	2,90%

Escolaritzats en centres ordinaris		4.153	37%
	S/Total alumnat	1,09%	

En centres d'educació especial		6.929	63%
	S/Total alumnat	1,81%	

Total alumnes amb necessitats educatives especials		13.635
Més «altres»	S/Total alumnat	3,56%

Escolaritzats en centres ordinaris		4.226	31%
	S/Total alumnat	1,10%	

Escolaritzats en centres educació especial		6.929	51%
	S/Total alumnat	1,81%	

Font: Estadístiques Departament d'Ensenyament. Elaboració pròpia.

És en l'únic nivell educatiu que els centres privats acullen percentualment més alumnes que els centres públics: el 72% dels alumnes amb necessitats educatives especials, el 71% dels que tenen necessitats educatives específiques i el 90% dels classificats com a «altres».

Taula 8.
Total alumnat curs 2011/2012

TOTAL			1.165.296
Total alumnat amb necessitats educatives especials		18.416	
	S/Total alumnat	1,58%	
Total alumnes amb n.e. especials en centres ordinaris		11.848	64%
	S/Total alumnat	1,02%	
Total alumnes amb n.e. especials en centres ed. especial		6.568	36%
	S/Total alumnat	0,56%	
Total alumnat amb necessitats ed. especials més «altres»		26.440	
	S/Total alumnat	2,27%	
Total alumnat amb necessitats educatives especials		19.872	75%
	S/Total alumnat	1,71%	
Total alumnat amb necessitats educatives especials		6.568	25%
	S/Total alumnat	0,56%	

Curs 2011/12	No comptant "altres"	64%	escolaritzat en centres ordinaris
Curs 2013/14	No comptant "altres"	62%	escolaritzat en centres ordinaris

Curs 2011/12	Comptant "altres"	75%	escolaritzat en centres ordinaris
Curs 2013/14	Comptant "altres"	73%	escolaritzat en centres ordinaris

Font: Estadístiques Departament d'Ensenyament. Elaboració pròpia.

També és significatiu que el 26% dels alumnes amb necessitats educatives especials escolaritzats en centres privats siguin alumnes amb discapacitats intel·lectuals.

Cal destacar que el percentatge d'alumnes amb necessitats educatives especials es manté en l'1,50% sobre el total de la població escolar.

Queda per aclarir qui són aquests «altres». En qualsevol cas, cal insistir que el més important no és saber quines discapacitats pateixen, sinó quina resposta educativa reben per part de l'escola on són escolaritzats.

Taula 9.

Alumnes amb necessitats educatives especials i específiques escolaritzats en centres ordinaris

ADEQUACIONS CURRICULARS QUE CONFORMARAN EL PLA INDIVIDUALITZAT I PERSONALITZAT DE CADA ALUMNES							
Curs...	**A.C.I. 1**	**A.C.I. 2**	**A.C.I. 3**	**A.C.I. 4**	**A.C.I. 5**	**TOTAL**	**No avaluats**
1r Cicle Ed. Infantil							
2n. Cicle Ed. Infantil							
Primària							
E.S.O.							
Batxillerat							
TOTAL							
Percentatges							

Alumnes amb necessitats educatives especials escolaritzats en centres d'educació especial

TOTAL B							
Percentatges							
TOTAL A + B							
Percentatges							

Com sortir del miratge

Aquestes dades, tant les globals com les que corresponen a cada nivell educatiu, evidencien, com deia més amunt, la contradicció que suposa mantenir un marc estadístic basat només en les discapacitats, siguin de l'ordre que siguin.

En el quadre següent es mostren les cinc grans categories que conformen el contínuum d'adaptacions curriculars que ens indiquen quin és el procés seguit per aquests alumnes, en cada moment de la seva escolarització:[2]

A) Alumnes amb necessitats educatives especials i específiques escolaritzats en centres ordinaris							
Adequacions curriculars que conformaran el Pla Personalitzat de cada alumne							
Curs...	**Total**	**A.C.I.1**	**A.C.I.2**	**A.C.I.3**	**A.C.I.4**	**A.C.I.5**	**Pendents avaluació**
Primer cicle educació infantil							
Segon cicle educació infantil							
Primària							
Secundària							
Batxillerat							
Total A							
Percentatges							
B) Alumnes amb necessitats educatives especials escolaritzats en centres d'educació especial							
Total B							
Percentatges							
Total A + B							
Percentatges							

2. Hodges, Clunies-Ross i Hegarty (1984). Vegeu: Robert Ruiz i Bel. *Adequacions curriculars individualitzades (ACI) per als alumnes amb necessitats educatives especials*. Documents d'Educació Especial, 11. Barcelona: Departament d'Ensenyament.

Pel seu interès, reprodueixo el text corresponent a les pàgines 16 i 17 de la publicació citada en la nota 2:

1. *Currículum ordinari*. És el cas dels alumnes que segueixen el currículum ordinari, però han de disposar de mitjans específics materials i materials instrumentals: lupes i taules, cadires, lavabos i condicions arquitectòniques adaptades.
2. *Currículum ordinari amb alguna/es modificació/ons*. Es troben en aquesta situació aquells alumnes que essencialment segueixen el currículum ordinari amb expectatives de progrés similars a les que tenen la majoria dels seus companys d'edat, però ometent determinats continguts del currículum, que són substituïts per altres tòpics relacionats amb les seves necessitats més específiques. Aquest és el cas d'alguns alumnes amb dèficits visuals que aprenen el sistema Braille, d'alguns alumnes amb disminucions físiques que han d'aprendre habilitats que els permetin compensar els seus handicaps motors, etc.
3. *Currículum ordinari amb modificacions significatives*. Es troben en aquesta situació aquells alumnes que, tot i seguir una programació que inclou els nuclis fonamentals del currículum ordinari, tenen un ritme d'aprenentatge molt lent en gairebé totes les àrees o bé els cal participar d'actuacions educatives significativament diferents de les més habituals.

   Aquestes adequacions curriculars es porten a terme, sobretot, amb alumnes amb dificultats d'aprenentatge, alumnes amb problemes greus d'audició, alumnes amb diversitat funcional i alumnes per als quals es proposen determinades fites corresponents a cicles diferents dels que els pertocaria d'acord amb la seva edat.
4. *Currículum diferenciat de l'ordinari i amb addicions*. Es troben en aquesta situació els alumnes que segueixen un currículum relativament allunyat de l'ordinari perquè es prioritzen fonamentalment continguts bàsics d'autonomia personal i social, de llenguatges i numeració, incloent-hi també altres àrees del

currículum ordinari tractades amb menor èmfasi. Dins d'aquest grup trobem alguns alumnes amb greus trastorns de la personalitat i/o relació, alguns alumnes amb retard en el desenvolupament, etc.

5. *Currículum molt diferenciat o especial*. Es troben en aquesta situació els alumnes que segueixen programacions que s'allunyen molt de les que reben la majoria dels alumnes. En alguns casos aquests currículums específics inclouen ensenyaments molt bàsics, però en general les prioritats es donen en continguts referits a habilitats d'autonomia social i personal.
   Aquest és el currículum que reben alguns alumnes amb retard en el desenvolupament sever o profund, siguin o no pluridiscapacitats. Per a aquests alumnes, l'especificitat del currículum en el període final de l'ensenyament primari es concreta, sobretot, en la prioritització d'habilitats prelaborals i referides a competències que els permetin respondre a les necessitats més bàsiques de la vida quotidiana.

Com es pot constatar, aquestes categories no es refereixen unívocament a uns determinats «tipus d'alumnes», handicaps o condicions específiques.

Tampoc, segons els mateixos autors, no es pretén proposar una nova manera de classificar els alumnes amb aquestes noves categories.

El propòsit només és il·lustrar algunes de les característiques de les adequacions curriculars que, d'una manera més o menys formalitzada, es porten a terme en l'àmbit escolar.

Aquest contínuum d'adequacions curriculars implica diferents graus de **formalització escrita de la programació,** com també processos de valoració psicopedagògica, de **col·laboració entre diversos professionals i pares, i els mateixos alumnes,** de diferent abast i complexitat.

No es tracta, doncs, de descobrir res de nou, sinó d'aplicar en la formulació estadística del Departament d'Ensenyament els criteris que té establerts per manament legal.

L'escola inclusiva ha de respondre a les necessitats educatives de tots els seus alumnes d'acord amb les seves capacitats. I ho ha de fer, necessàriament, a través del pla individualitzat personalitzat que en cada cas li correspon, tal com s'estableix en l'apartat 4, de l'article 81 de la Llei d'educació de Catalunya.

El que interessa saber, tant a l'Administració educativa com a tots els pares, mares i tutors dels alumnes i als seus mestres i professors, és quina resposta personalitzada es dóna a cada alumne, quines són les adequacions curriculars utilitzades i quants són els que segueixen un pla individualitzat i personalitzat segons cada una d'aquestes adequacions, quantes i quines són les escoles i els instituts que s'han deixat seduir per un model inclusiu i d'aprenentatge cooperatiu.

Conclusions

1. L'escola inclusiva no és una nova forma d'educació especial destinada als alumnes amb necessitats educatives especials.
2. En un sistema educatiu inclusiu cada alumne és singular. És la seva singularitat la que crea la diversitat del grup amb qui comparteix i enriqueix el seu aprenentatge.
3. Els mestres i professors són el nucli de l'escola inclusiva, i els pares, l'entorn social i els recursos humans, tècnics i materials corresponents en són els col·laboradors necessaris.
4. Respondre de manera personalitzada al dret a l'educació i l'aprenentatge de tots els alumnes no és una qüestió de la quantitat de recursos que s'hi destinen, sinó de com aquests, tant els *ordinaris* com els *especials*, assumeixen els requeriments d'una escola inclusiva i s'hi adapten.

5. El sistema educatiu no pot classificar els alumnes per raó de les seves discapacitats o del seu entorn social, sinó d'acord amb la resposta escolar i educativa que rep cada alumne segons la seva singularitat.
6. L'equitat en l'escolarització en centres públics i concertats de l'alumnat amb necessitats educatives especials i específiques és imprescindible per al funcionament del sistema educatiu inclusiu.
7. Cal un canvi radical de les actuals polítiques educatives i socials per passar del model actual, ancorat en les metodologies didàctiques del segle xx, al d'una escola oberta a la diversitat, a un model d'aprenentatge cooperatiu i solidari, basat en la participació activa d'alumnes, mestres, professors i pares, en el procés educatiu d'escolarització i socialització de tots els alumnes.

Índex

Introducció. *Josep M. Vilalta* 15
Presentació 17
El context internacional. L'educació i les polítiques educatives a l'inici del segle xxi 19
Catalunya als inicis del segle xxi: context i reptes del sistema educatiu 34
Bibliografia 37

NOVA SOCIETAT, NOVA EDUCACIÓ

1. La personalització de l'aprenentatge escolar: un repte indefugible. *Cèsar Coll* 43
Introducció 45
De la individualització a la personalització de l'aprenentatge 49
La personalització i la nova ecologia de l'aprenentatge 56
La personalització de l'aprenentatge escolar: desafiaments, riscos i oportunitats 62
L'educació escolar i la construcció de recorreguts personals d'aprenentatge: experiències i recursos 79
Cap a la personalització de l'aprenentatge escolar: eixos d'actuació 95
Bibliografia 99

2. Vers una cultura de la innovació: reptes i oportunitats en el marc del sistema educatiu català. *Mar Camacho* 105
Introducció 107
El caràcter complex de la innovació en educació 112
La innovació en educació: resistències i oportunitats de canvi 114
La revolució digital i l'impacte en la innovació educativa 117
Tendències internacionals sobre innovació en educació 119
Aspectes clau sobre innovació en educació 123

La innovació en el marc del sistema educatiu català: diagnosi, condicions favorables i elements crítics 128
Recomanacions finals i propostes de millora
Bibliografia 136
Agraïments 138

3. Les llengües en l'educació: el plurilingüisme i la internacionalització. *Carmen Pérez, Neus Lorenzo i Mireia Trenchs* 139
Introducció: la internacionalització a l'abast de tothom, una nova mirada 141
El plurilingüisme a Catalunya, visió cronològica 150
Els espais internacionalitzadors a l'ensenyament 159
Balanç i propostes de futur per a un model lingüístic educatiu internacionalitzador a Catalunya 183
Bibliografia 191

MESTRES I PROFESSORS, AL CENTRE NEURÀLGIC DEL SISTEMA EDUCATIU

4. Les polítiques de professorat. *Enric Prats* 201
Introducció 203
Anàlisi i diagnòstic 206
Propostes 248
Bibliografia 255
Agraïments 261

SOCIETAT I POLÍTIQUES EDUCATIVES

5. Educació i alumnat d'origen immigrant: vells i nous reptes per a l'èxit escolar i la cohesió social. *Bea Ballestín i Sheila González* 265
Introducció 267
Cohesió social i món escolar 269

Immigració i èxit escolar 278
Conclusions 290
Bibliografia 291

6. L'escola inclusiva a Catalunya: una il·lusió seductora.
Josep Maria Jarque 299
Introducció 301
Indicadors sobre l'escola inclusiva 303
De miratge en miratge 304
Preguntes i dades sense resposta 310
Com sortir del miratge 320
Conclusions 323

7. Abandonament escolar prematur: més *pull* que *push*.
Miquel Puig 325
Introducció 327
Punt de partida 330
Les dades i el període analitzat 332
Les hipòtesis a contrastar 335
Què explica la immigració 336
Què expliquen la desigualtat i la pobresa 337
Què explica la despesa 338
Les hipòtesis laborals a contrastar 340
Què explica el nivell d'atur 341
Com explicar el nivell de l'abandonament 347
Com explicar l'evolució de l'abandonament 351
El perquè de l'anomalia espanyola 356
AEP a les comunitats autònomes espanyoles 360
Anàlisi de la causalitat 362
Conclusions 366
Bibliografia 368
Annex 369

FINANÇAMENT DE L'EDUCACIÓ I IMPACTE DE LA CRISI

8. L'impacte de la crisi i de les polítiques d'austeritat en el sistema educatiu. *Xavier Martínez-Celorrio* 375
Austeritat, recessió europea i desinversió pública en educació 377
Polítiques d'austeritat en el sistema educatiu català 380
Impacte de les retallades sobre l'equitat i els rendiments 396
Propostes postcrisi: com reinvertir en educació 2015-2020 404
Bibliografia 411

LA REFORMA DE L'EDUCACIÓ SECUNDÀRIA OBLIGATÒRIA

9. L'educació secundària obligatòria. Problemes, reptes i escenaris per a la reforma. *Jordi Musons i Jordi Nomen* 415
Introducció 417
Anàlisi diagnòstica de situació i propostes de millora 420
El projecte de centre i el nou currículum 432
El professorat 444
L'alumnat 456
Les famílies 463
Conclusions, necessàriament provisionals 466
Bibliografia i recursos 468

L'EDUCACIÓ SUPERIOR I LA RECERCA COM A ÀMBITS ESTRATÈGICS A LA SOCIETAT DEL CONEIXEMENT

10. El finançament de l'educació superior. *Francesc Xavier Grau* 475
Introducció 477
Visió global del finançament de l'educació superior 496
El finançament de les universitats en països europeus similars a Catalunya 512
Resum de conclusions 534
Bibliografia 535

11. La dedicació dels estudiants i l'eficiència del sistema universitari. *Amelia Díaz, Miquel Martínez i Ernest Pons* 539
Introducció 541
Metodologia i dades 546
Consideracions finals i propostes 566
Bibliografia 569

12. La formació doctoral en la societat del coneixement: situació actual i nous reptes de futur. *Jordi Alba, Francesc Córdoba i Antonio Huerta* 571
Introducció: el personal doctor i l'economia del coneixement 573
El personal doctor a Catalunya 581
El Pla de Doctorats Industrials de la Generalitat de Catalunya 588
Conclusions 598
Propostes de futur 600
Bibliografia 602

Conclusions i reflexions. *Josep M. Vilalta* 605
Resum, conclusions i propostes d'acció 607
Bibliografia 691

Relació de participants als seminaris 695

La col·lecció «Polítiques» és la col·lecció de referència de la Fundació Jaume Bofill. S'hi publiquen les recerques i els treballs promoguts per la Fundació amb més rellevància social i política. Les opinions que s'hi expressen corresponen als autors.

© Fundació Jaume Bofill, 2016
Provença, 324
08037 Barcelona
fbofill@fbofill.cat
http://www.fbofill.cat

Aquesta obra està subjecta a la llicència Creative Commons de Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada (by-nc-nd). Es permet la reproducció, distribució i comunicació pública de l'obra sempre que se'n reconegui l'autoria. No es permet l'ús comercial de l'obra ni la generació d'obres derivades.

Les publicacions de la Fundació Jaume Bofill estan disponibles per a descàrrega al web: www.fbofill.cat

Capítol de mostra.

Edició no venal

Primera edició: juliol de 2016

Autoria: Jordi Alba, Bea Ballestín, Mar Camacho, Cèsar Coll, Francesc Córdoba, Amelia Díaz, Sheila González, Francesc Xavier Grau, Antonio Huerta, Josep Maria Jarque, Neus Lorenzo, Miquel Martínez, Xavier Martínez-Celorrio, Jordi Musons, Jordi Nomen, Carmen Pérez, Ernest Pons, Enric Prats, Miquel Puig, Mireia Trenchs, Josep M. Vilalta (director)

Edició: Fundació Jaume Bofill
i Ātona Víctor Igual
Coordinació tècnica: Clàudia Vallvé
Coordinació editorial: Anna Sadurní
Direcció àrea de recerca: Mònica Nadal

Disseny de la col·lecció: Martí Abril
Disseny de la coberta: Amador Garrell
Fotografia de la coberta: Lluís Salvadó

ISBN: 978-84-945264-8-0
DL: B 15014-2016

Impressió: ServicePoint FMI, SA

L'*Anuari* 2015 de la Fundació Jaume Bofill analitza un seguit de reptes clau de l'educació a Catalunya i planteja algunes de les qüestions prioritàries en matèria de política educativa per tal d'aconseguir un sistema de qualitat i amb equitat.

Estructurat en sis grans blocs i dotze capítols, l'*Anuari* aprofundeix en temes claus com, entre d'altres, el de la cultura de la innovació educativa, la personalització de l'educació, el multilingüisme i la internacionalització de les aules, l'abandonament escolar prematur, l'equitat i l'eficiència del sistema, les polítiques de professorat, el finançament de l'educació a Catalunya i els efectes de l'austeritat i la crisi actual, els reptes de l'educació secundària obligatòria i de l'ensenyament superior. L'*Anuari* inclou un seguit de propostes d'acció en els diversos reptes estudiats que configuren una agenda per a la transformació educativa del nostre país. *Reptes de l'educació a Catalunya* està dirigit per Josep M. Vilalta, i compta amb la col·laboració de vint experts en les distintes matèries i àmbits del sistema educatiu.

FUNDACIÓ JAUME BOFILL

ISBN: 978-84-94526-48-0